

VILÁGVÁROSI REGÉNYEK

A HADIFOGOLY

REGÉNY

IRTA
BOZZAY MARGIT

A VILÁGVÁROSI REGÉNYEK KIADÓVÁLLALATA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-71-2 (online)
MEK-16557

Az asszony mély zsebeibe süllyesztette kezeit, s reménytelen tehetetlenséggel nézte a százötven holdas táblát, amelyben a Rába gátat szakított hullámai csak itt-ott hagytak egy-egy marékkal az őszi vetésből. A nagy darab enyhén lapályos föld, amely évtizedek óta embermagas kalászokat ringatott, vagy 250-300 métermázsa cukorrépát adott holdanként, a Széchy-birtok egyik legértékesebb része volt. Most úgy feküdt a meleg, párás tavaszi napsütésben, mint egy lecsapolt halastó. A sűrű, sárga kátyúban, amelyet a víz ereje hordott a fekete humusz fölé, itt-ott karvastagságú és száz meg száz kisebb-nagyobb hal csillogó, oszló teteme feküdt, a jó ég tudja honnan kitépett növények, ágak, gerendák, deszkadarabok, rongyok, kosárfenekek között.

A víz már napok előtt eltakarodott a földről s újra tiszta, kissé sárgás színében, mint ezüstszalag futott a friss pompában zöldelő bokros partok között, de a lapály még most is olyan volt, mintha alúlról titkos vizek gátolták volna kiszáradását. Még mindig nem lehetett rámenni, még mindig nem lehet rajta megkezdeni a munkát. Még mindig süppedt, s az apró gyerekek, akik a deszka és egyéb hulladékot szedték össze rajta, még mindig derékig iszaposan kecmergettek ki belőle.

Ezért volt reménytelen az asszony. Az idő már jól bent járt a márciusban, a tavaszi mag már mindenhol csirába, vékony szárba szökkent, s ez a tábla, ez a legszebb, leggazdagabb termésű, ez, amely minden évben majd egy kis vagyont hozott, még mindig üresen áll a kimosott őszi búza után.

S ha legalább tanácsot kérhetne valakitől. Ha megkérdezhetné, mit tegyen, hogy a nagy foltok, amelyekben még mindig csillog a zöldesre poshadt víz, mielőbb felszikkadjanak. De nincs senki. Levélben hiába kér tanácsot a harctéren lévő urától, mert három hét kell, amíg megkapja a választ. Körülötte meg nincs tapasztalt, gazdasághoz értő férfi, egyetlen egy se. Öreg béresgazdáját elvitte a bánat három elesett fia után, a többi férfisorban lévő cselédje mind a harctéren van, az itthon maradt suttyó legények meg annyit se értenek az ilyesmihez, mint ő. Apja? Hozzá csak át kellene lovagolnia, de nem érdemes, mert úgyis tudja, mit válasszolna. - Hagyd... ahogy jött, majd el is takarodik a víz... Oh, - és mélyen felsóhajtott - mennyivel többet érne most, ha francia, angol, német nyelvtudását becserélhetné komoly, ilyen rendkívüli helyzetekben beváló gazdasági szakismeretre.

Igaz, a három év alatt, amióta ura katonai rangját újra felvéve, a harctéren volt, s amióta egyedül gazdálkodott, sokat tanult, de mert sokat tanult, látta, hogy rengeteget hibázott is. Így: hibázott tavaly, a repcebehordásnál, amikor az égető napon a mag fele az útra pergett. Dehát úgy sajnálta a tizenöt, tizenhat éves fiúkat, lányokat még éjjel is dolgoztatni, amikor úgyis sokkal többet dolgoznak nappal, mint amennyit erejük elbir. Hibázott akkor is: amikor a sertéseket az első vevőnek adta, mert két héttel később 30 százalékkal többet kaphatott volna értük. Hibázott akkor is: amikor szeptemberben 16 forintért adta el a buzafelesleget, mert tavasszal 20-at is szívesen fizettek volna érte. Dehát így van ez. Aki valaminek nem mestere, hóhéra annak... És csüggedten, lehajtott fejjel megfordult, undorodva csúf, zöld hernyót piszkált le bricseszéről lovaglopálcájával. Aztán megindult a tábla szélén várakozó lova felé.

A lovat - szép aransárga arabs mén volt - egy tányérsapkás, kakizubbonyos orosz fogoly tartotta. Mikor az asszony feléjük indult, kissé szorosabbra húzta a ló hasa alatt a hevedert, megnézte, jól állanak-e a kengyelszijak, s kedveskedve, szeretettel megsimogatta a ló karcsú, csillogó nyakát.

- Sajnos, Petrov, itt még semmit se tehetünk - mondta az asszony, mikor odaért. - Sőt félek, hogy még hetek múlva se tehetünk semmit. De hát hiába - s tehetetlenül felsóhajtott - ha egyszer nem tudom, hogyan kellene a földet mielőbb kiszikkasztani.

Az orosz levette fejről a sapkáját, s két és fél esztendei fogság alatt hibátlanra fejlesztett magyarságával mondta:

- Ha szabadna, én tanácsolnék valamit, madame.

- Mit, Petrov?

- Azt, hogy úgy szárítsuk ki a földet, ahogy Oroszországban szárítják a mocsaras vidékeket.

- Maga tudja, hogy csinálják ezt? - kérdezte, s hangjából reménység csendült.

- Igen. Sokat dolgoztam ilyen mocsaras területen.

- S gondolja, hogy ez a módszer beválna itt is?

- Az mindenütt beválik, madame, ahol nedves a föld.

- Oh, de boldog volnék, ha így lenne - derült fel az asszony arca. Azután, mint aki örül, hogy valami nagy felelősségtől vagy kellemetlen teherrel szabadul, hozzátette még:

- Csináljon, amit akar, Petrov. Szabad kezet adok. Mennyi idő és mennyi ember kell a munkához?

Az orosz végigfutott szemével a táblán.

- Egy hét és húsz ember.

- All right! A társaival csinálja?

- Igen.

- Szedje össze őket. Mindjárt. Ha délig itt lesznek, az ebédet már ideküldetem. Mire van szüksége még?

- Kapákra, pár szekér szalmára és pár szekér fára.

- Mindent megkap. S ha sikerül, megjutalmazom.

- Nem jutalomért teszem - mondta csendesen az orosz és bár ez a hang egyáltalán nem volt visszautasító, valami olyan büszkeség volt benne, hogy az asszony önkéntelenül az orosz szemébe nézett... Az nyugodtan állta a nézést, aztán még csendesebben, mint ahogy kezdte, végezte be mondanivalóját:

- Hanem azért, hogy hasznossá tegyem magamat.

- Köszönöm, Petrov - mondta hálásan az asszony. - Hát akkor tegye azért. - És kezet nyújtott neki.

Az orosz lehajolt a finom, ápolt asszonykézre és megcsókolta.

Ezt azonban megint nem úgy tette, ahogy a kézcsoókban gyakorlatlan munkásember teszi. A dereka meghajlásában, a feje tartásában, s a kézcsoók utáni felegyenesedésében annyi úri megszokottság, annyi veleszületett elegancia volt, amennyit nem bírt eltakarni még a szinehagyott, kopott egyenruha sem.

Az asszony egyetlen szempillantással leszögezte ezt, de nem nézett még egyszer az oroszra, hanem megfogta a lóva kantárát, keskeny, csizmás lábát a kengyelbe tette, s felugrott a lóra.

- Holnap ilyenkor megint itt leszek - mondotta, s összefogva a kantárszárat csendes üggetésbe kezdett.

*

Egy héttel később, a 150 holdas tábla felszántva nyúlt el az enyhe tavaszi napsütésben. A frissen kifordult föld fekete volt és még csillogott a nedvességtől, de már engedelmesen omlott szét a borona fésűje alatt.

Széchyné mosolyogva, elégedetten nézte a munkát és kedves elismeréssel fordult Petrov felé.

- Nagyszerűen csinálta. Csak azt nem értem, miért nem szólt előbb, hogy ilyen jól ért a gazdasághoz?

- Nem akartam tolakodó lenni - felelte szerényen az orosz - s madame eddig különben is nagyszerűen elintézett mindent.

- Mi a maga foglalkozása a hazájában?

- Ispán voltam egy grófi birtokon Moszkva mellett, s onnan vonultam be katonának.

- Meddig volt a harctéren?

Az orosz arca elborult.

- Nagyon rövid ideig. Mindjárt a háború elején fogságba, majd kórházba kerültem. Másfél esztendeje gyógyultam meg, s azóta ez a második hely, ahol dolgozom.

- Szeretnék valamit tenni magáért.

Az orosz meghajtotta fejét.

- Köszönöm, madame, megvan mindenem.

- Ha akarna jobb ruhát és jobb kosztot, mint a társai - ajánlotta kedvesen az asszony.

- Köszönöm, nem fogadhatok el külön bánásmódot.

- Miért nem, Petrov? Hiszen maga többet végez, mint ők. Maga nemcsak a kezével, az eszével is dolgozik nekem.

- Akkor sem, madame. Kötelességem önnek mindent megtenni, amit tudok, és kötelességem velük megosztani a fogolyélet minden lemondását.

- Nagyon nehezebb esik ez a lemondás? - kérdezte megértő sajnálkozással az asszony.

- Nem, madame. Szegény ember voltam mindig, megszoktam a lemondást.

Az asszony elgondolkozott egy percre.

- Hát jó. Nem teszek különbséget. De mert azt akarom, hogy a gazdaságban segítségem legyen, egy hátsólovat el kell fogadnia, hogy együtt járassuk be naponta kétszer a gazdaságot.

Az orosz szemén egy villanás futott át.

- Ezt köszönettel elfogadom, madame. De csak akkor, ha önnel megyek. Máskor együtt kell, hogy legyek a társaimmal.

- Rendben van. Mától fogva reggel hat órakor az istállók előtt vár, hogy kilovagoljunk. Délután szintén. A többi idejével tegye azt, amit akar. Ha akar, dolgozzon, ha nem akar, ne. Nem fogom számonkérni az idejét, annál is inkább, mert egy ember testi munkájának hiányát nem érzi meg a gazdaság, a maga eszének segítségét azonban igen.

- Madame túlságosan jó és túlságosan felbecsüli, amit tettem.

- Nem becsülöm fel. Senki se tette volna meg, amit maga tett. Tudom, hogy a csatornák elkészülte után majd egy hétig minden éjjel idekünt virrasztott s vigyázott, hogy a szárításra gyújtott tüzek ki ne aludjanak. Ez nagyon szép volt magától, mert erre senki se kötelezte s

nekem ez az önként vállalt szolgálat nagyon sokat jelent ezekben a súlyos időkben, amikor minden talpalatnyi földből mindent ki kell erőszakolni, amit csak lehet.

- Igen, hogy a katonáknak legyen mit enni s hogy folytatni lehessen az öldöklést mindaddig, amíg egyetlen épkézláb férfi lesz Európában, - mondta mély, színtelen hangon az orosz.

- S amíg egyetlen asszony lesz, - folytatta az asszony, - aki remegve várja a postát és remegve kulcsolja össze esténként a kezét azért, hogy övéi megmaradjanak. - Egy pillanatra elhallgatott. - Hát nem nevetséges, - kezdte azután egészen más hangon, - minden ország minden asszonya azért imádkozik, hogy védje meg Isten azokat, akiket szeret. Minden országban azért tartanak szentelt kegyszerekkel körmeneteket, hogy a győzelem az övék legyen. Minden asszony meghallgatást vár és minden ország meg van győződve jogos önvédelméről. Kié hát az igazság akkor?

Észre sem vették, hogy ezalatt a beszélgetés alatt minden korlát leomlott köztük. Az egyik nem volt szegény, csak egyetlen ruhával rendelkező orosz hadifogoly s a másik nem volt a saját birtokán gazdálkodó ápolat, finom magyar dáma. Mindegyik csak ember volt, egyazon fájdalommal, elesettséggel, reménytelenséggel, tehetetlenséggel. Az egyik Oroszországban hagyott mindent, ami kedves, szép és érték volt az életében, a másiktól Oroszországba vittek mindent, ami értéknek számított. Ennek a tudatalatti megérzése döntött le közöttük pár pillanat alatt mindent s hozta olyan közel őket egymáshoz, amilyen közel csak a közös baj, közös reménytelenség, közös veszély, a lélek közös szenvedése hozhatja az embereket.

Négy vetőgép állott meg most mellettük hangos csörömpöléssel. A nagy, bámészszerű ökrök az egyetlen percig is, amíg a gépek magtartó ládikójába a vörös aranyszínű búzát beleöntötték, kérődzni kezdtek s csillogó fekete orruk semmivel se törődő, örökösen egykedvű nyugalommal szívta be és fujta ki a levegőt.

- Mikor lesznek készen a vetéssel, Petrov? - kérdezte most már olyan természetes magátólértetődéssel az asszony az orosz, mint ahogy egy esztendő előtt az öreg béresgazdát kérdezte még, akit pedig csöppnyi gyerekkorától fogva ismert.

- Estére készen leszünk, madame. Majd szorítani fogjuk a munkát.

- Ne szorítsa túlságosan, Petrov. Inkább maradjon valami holnapra is. Nézze, sajnálom ezeket a fiatal, fejletlen gyerekeket - és rámutatott az egyik vetőgép mellett álló s a búzászsák alatt mélyen meggörnyedő, csapzott hajú gyerekekre. Nem való még nekik ez az állandóan nehéz munka.

Az orosz odalépett a gyerekekhez, könnyű mozdulattal saját vállára billentette át a búzás zsákot, s megtöltötte a magtartó ládát.

- Ha kifogy, szólj - mondta a gyerekeknek. - Neked még nehéz a zsák.

A három másik legényke nevetett.

- Nem csoda - mondta az egyik - mikor minden reggel kávét fölöstökömözik. Attól pedig nem lehet ereje.

- Hát mitől lehet, te? - elegyedett mosolyogva a beszédbe az asszony.

- A szalonnától, meg a pálinkától - nevetett a szép szál fekete fiú, akinek, mert az apja és két bátyja a harctéren volt, s mert így ő volt az egyetlen férfi a négy nővel rendelkező családban, - tarka baklós pipa állott ki a csizmaszárából és sallangos dohányzacskó a nadrágkötéséből.

- Na, én nem adnék neked pálinkát, ha az anyád volnék - mondta rosszalóan az asszony - s meg is mondom neki, hogy ő se tegye.

- Ne tessék megmondani, nagyságos asszony, mert akkor bizonyosan nem ad - szólt egészen gyerekesen kérő hangon a legényke. - Pedig az nem volna jó, mert az hozzátartozik a tekintélhő.

- Mihez tartozik hozzá? - nevetett fel az asszony.

- A tekintélhő. Most én vagyok a férfi a házba, s hogyan tudnék rendet tartani a három lány-cseléd között, ha azok nem látnák, hogy édes anyám minden reggel ideadja a pálinkát, ami kidukál a családelettartónak.

A mosoly, az egész magyarázat alatt ott ült az asszony arcán, az utolsó szó, a - családelettartó - azonban hirtelen elvitte a mosolyt. S most már megint ott volt gondolatban, ahol az előbb, az oroszsal folytatott beszélgetés alatt. A háborúnál, s mindennél, amit felkavart, amit hozott.

- Mikor írt édesapád? - kérdezte csendesen.

- Má vagy egy hónapja. A Pista írt az olasz frontról, de a Jóskáról nem tudunk semmit.

- Hol van édesapád, meg Jóska?

- Oroszországba. Valahun azoknál a mocsaraknál.

- A rokitnóiaknál?

- Igenis, azt hiszem, ott.

- Mondd meg édesanyádnak, hogy holnap jöjjön be hozzám. Kikérdezek tőle mindent, s azután írok a kapitány úrnak. Ő is ott van most. Talán megtud róluk valamit.

Még megvárta, amíg a négy gép lassan elindul egymás mellett a szürkés-barnára szikkadt apró göröngyű földön, azután megfordult, s a kocsija felé tartott.

Amíg csendesen poroszkált hazafelé, elgondolkozott. Az életén. Azon, hogy milyen furcsa is az, hogy huszonhárom éves korára itt van egyedül, már három esztendeje egy alig megkóstolt házassággal, amelyet mély szerelemből kötött, de amelyből a rettegésen, imádságon, levélváráson, levélíráson, az ura helyett végzett munkán, magányos ebédeken, vacsorákon, lefekvéseken kívül alig volt valamije. Hiszen négyhetes házások voltak, mikor kitört a háború, s az ura naftalinba rakott uniformisa még meg se gyűrődhetett a ládában, mikor nászútjukat megszakítva, hirtelen újra felöltötte, hogy a harctérre menjen. Azóta négyszer volt itthon. Mindig két hétre. S az a két hét úgy elröppent mindig. Hiszen annyi minden tennivaló volt alatta. Annyi, hogy alig tudtak együtt lenni. S most már... - és a szemére felhő futott - nyolc hónapja nem volt itthon. Pedig haza jöhetne. Tudja, hogy jöhetne, hiszen Ilonka ura, aki együtt szolgál vele, s aki a múlt hónapban volt itthon, megmondta a feleségének, hogy egyszerre kaptak szabadságot. Igaz, hogy ezt csak tegnap tudta meg, amikor Szombathelyen járt, s amikor Ilonkával összeházaszkodott, de tegnap óta nem hagyja nyugodni ez a gondolat. Írjon-e neki erről? Vagy várjon, hátha hamarosan kap értesítést érkezéséről. Jó volna, ha hazajönné... Melegség futott végig a testén. Tavasz van... Süt a nap. A fák virágoznak. Minden él, lélegzik, örül, illatozik körülötte. Nyolc hónapja nem érzett csókot... - Szégyenkezve lehajtotta a fejét. - Óh, bűn, hogy erre gondol. Bűn csókra, ölelésre gondolni, mikor ebben a pillanatban is ezer és ezer ágyú, millió és millió puska dörren, srápnél robban, száz meg száz ember lesz halott, s a jó ég tudja, hány asszony lesz férj és hány gyerek apa nélküli. Bűn csókra gondolni, mikor az egész világon a halál arat... De igazán bűn? Hát tehet ő róla, hogy erre gondol? Hogy fiatal? Hogy szeretné, ha szeretnék és ha szerethetne? Nem bűn. Ez az élet. Az örök élet, amely nem változik meg azért, mert az emberek megörltek és ölik egymást, sőt, amely talán erősebben lüktet az ereken, a szívekben, erősebben ég a lelkekben, hogy kipótolhassa a veszteségét. Igen. Így kell lenni, mert ha nem így volna, a rengeteg háború, betegség, elemi csapás miatt már régen kipusztult volna a világ és eltűnt volna a földről az ember.

Ettől a gondolattól megnyugodott... Nem bűn hát, ha csókra gondol. De ahogy megnyugodott, lassan át is tüzesedett. Szavak, simogatások, emlékek gyúltak fel benne, látta a velencei Grand Hotel széles, aranyozott, faragott ágát, habos tüllfüggönyeivel, sárgás rózsaszín selyempaplanával, amelyet mire odaértek, égővörös rózsaszirmokkal szórt tele egy kedveskedő kéz. Látta a Szent Márk teret, amely úgy hatott este a ragyogó világításban, mintha mór ablakait és oszlopait nem kőből, hanem elefántcsontból faragták volna, s amelynek árkádja alatt olyan valószínűtlenül jó volt összesimulva járni s nézni a világ minden részéből odaözlő szerelmeseket, akik - s itt elmosolyodott - mintha mind ismerték volna egymást, mert mindenütt, a gondolákban és a múzeumokban, az üzletekben és a séták alatt, az éttermekben és a hotelek folyosóin, kedvesen, melegen végignézték egymást.

Milyen kedves, megértő volt az ura. Mennyire méltányolta a félnétségét, s hogy igyekezett megnyugtatni őt. És még azt mondják, a katonákban nincs gyengédség... Óh, hogy vágyik utána, s milyen sokat adna, ha a küszöbön az ura fogadná.

De csak egy rózsaszínű lap fogadta... Kedves, gyengéd lap, amelyet azonban, bár boldog örömmel kapott kézbe, mégis ideges, haragos mozdulattal hajított el, mert az állt rajta, hogy valószínű, még hosszú hetek, talán hónapok is betelnek, amíg hazajöhet.

- Hazudik... hazudik... - sírt fel a szobájában, s levetette magát a párnák közé. - Haza jöhetne, ha haza akarna jönni. De nem akar...

Felugrott, ledobta fejéről a sapkát, s odaállt a tükör elé.

- Hát olyan asszony vagyok én, akihez nem vágyhat hazajönni az ura? - kérdezte tükörképétől.

De a tükör mást mutatott. A tükör egy ragyogó, barnára zománcolt bőrű, dús szőkehajú, mély kékszemű, nyúlánk asszonyt mutatott, akihez nem visszajönni, hanem akit elhagyni nehéz.

Keserűen elmosolyodott.

- Mit ér a szépség, fiatalság, szerelem, ha nincs, akinek öröme telik benne? Ha nincs, akinek odaadhatom?... Óh, sokkal jobb volna öregnek és törődöttnek és fáradtnak lenni. Akkor legalább boldoggá tenne egy csésze jó kávé, egy puha karosszék és a napsütés melege.

Hátranyúlt, hogy a nagy, vastag teknőc hajtúket kihúzza hajából. Az összecsavart nehéz, hamvasszőke hajtekercs végigsiklott a hátán, le a csípőjéig. Megrázta fejét. A tekercs felbomlott s a dús haj szétomolva, illatosan, mint egy szikrázó aranyköpeny borította be hátát és vállait.

- Hogy szerette a hajamat - nézte szomorúan a ragyogó hajtömeget - hogy beletemette a fejét, hogy megrészegült tőle... S most... most nem akar hazajönni...

Leroskadt a tükör előtt álló székre és a két karjára hajtotta fejét.

- Tessék ebédelni - állt meg az ajtóban egy fehérkötényes, pirosarcú szobaleány.

- Mit használ, ha egyedül és étvágy nélkül eszem meg - gondolta fejét felemelve, keserűen az asszony.

- Ne tessék búsulni - vigasztalta hangjában kedves bizalmassággal a lány.

Megfogta a lány vállát:

- Hiszel te abban, hogy egyszer vége lesz a háborúnak? Mert én már nem hiszek. Amikor elkezdtek, mindenki nevetett, s azt mondta: pár hónap alatt túl leszünk rajta. S pár hónap híján... már három esztendeje tart...

Keze csüggedten lesiklott a lány válláról, fölcsavarta, föltűzte haját, s fáradtan, kedv, étvágy nélkül megindult az ebédlő felé.

*

A korai cseresznye már rózsaszínre pirulva nevetett a fán. Egy reggel, amikor az asszony Petrov társaságában kilovagolt, táviratot kézbesítettek neki.

A távirat falun rossz dolog. Nem csoda hát, ha összerendezte, hogy a kezébe vette. A következő pillanatban azonban elöntötte arcát az öröm, s sugárzó boldogsággal mondta:

- Végre...

S azután, mert a boldog emberek szokása szerint azt akarta, hogy más is örüljön és osztozzon az örömén, az oroszhoz fordult:

- Petrov! Ma este itthon lesz az uram!

Azt várta, hogy az orosz arca is kiragyog majd, mint az övé, de az inkább elsötétült, s patkós, bagariacsizmás sarka keményen belevágódott a ló vékonyába. A ló megugrott s ágaskodni kezdett. De csak kezdett, mert a naptól cserzett férfikéz egy-kettőre lépésbe szorította. Mikor újra nyugodtan, poroszkálva haladt az asszony mellett, az kíváncsian ránézett és megkérdezte:

- Nem örül, Petrov?

- Nem, madame... - mondotta röviden és őszintén az orosz.

- Miért? - csodálkozott az asszony.

Az orosz, miközben szeme szinte észrevétlenül végigcsókolta az asszonynak a ló járása szerint hajladozó nyulánk alakját, hallgatott egy percig, azután kivágta magát.

- Nem örülök, mert egész bizonyosan sok mindent talál majd a kapitány úr, ami nem fog tetszeni neki.

Az asszony nevetett.

- Azt hiszi, jó gazda az uram?

- Hiszem, madame.

- Téved. Maga sokkal jobb. Őt gyerekkorától fogva katonának nevelték, s csak akkor tette le az uniformist, hogy gazdálkodjon, mikor feleségül vett. Ne tartson hát semmitől. Meg lesz elégedve mindennel, csak eggyel nem. Azzal, hogy maga, akinek én olyan sokat köszönhetek, még mindig ugyanabban a sorban él, mint a többi fogoly. Ezért haragudni fog, mert mindig azt mondja: mindenkit annyi illet meg az élet kényelméből, amennyit a munkája ér.

- Rendes körülménynek ez igaz, madame. Most azonban nincsenek rendes körülmények. S különben is, én nem élek ugyanabban a sorban.

- Nem? - csodálkozott az asszony.

- Nem. Finom cigarettát szivok, amit madame ad nekem, s a könyvtára könyveit olvasom.

- Istenem - mosolygott az asszony - magának ez számít valamit?

- Nagyon sokat számít, madame.

- Szeret olvasni?

- Végtelenül. A könyv a legjobb barát, amely sohase lehet áruló, vagy hűtelen, s amely, ha jól választja meg az ember, mindig búsas örömet ad az időért, amelyet vele töltünk.

- Mit olvas legszívesebben?

- Odahaza a francia klasszikusokat és költőket olvastam a mieink mellett, mióta azonban itt vagyok, legszívesebben magyar írókat olvasok. Ezzel tökéletesítem nyelvtudásomat is s ami talán többet ér ennél, megismerem ezt a nekem még két esztendővel ezelőtt idegen, ismeretlen országot, embereit, azok gondolkodását, lelkivilágát, szokásait.

- S milyennek találja?

- Ha nem volna háború, s így én nem kénytelenségből volnék itt, vagy ha híres muzsikusz, színész, énekes volnék, akinek természetszerűleg minden országra azt kell mondanom, ahol fellép, hogy végtelenül szereti, s embereit a legrokonszenvesebbeknek tartja a föld minden nácója között, akkor elragadtatott szavakban adnék véleményemnek kifejezést, így azonban csak azt mondom, amit Nelson admirális mondott egy francia dámának, aki hasonlót kérdezett tőle: „Ha nem volnék angol, francia szeretnék lenni.”

- Ez kedves volt - nézett elismerő melegséggel az oroszra az asszony.

Közben a mezőre értek. Az első tábla, amelynél megállottak, nagy cukorrépa tábla volt. A tenyérynél nagyságu, szép, fényes levelek annyira beborították már a földet, hogy a rövid, lapos kapák alig fértek el közöttük. Tarkaruhás lányok, asszonyok hajladoztak a tábla közepén, s bár egyetlenegy se volt közöttük, akinek apja, bátyja, ura, vőlegénye, kedvese ne lett volna a harctéren, jókedvű beszélgetést, nevetést hozott felőlük a szellő.

- Látja, Petrov - mondta az asszony - mindnyájan örülnek az életnek, pedig mindnyájuknak van féltetni való valakije. Vagy a harctéren, vagy a kórházban, vagy itthon.

- Akinek féltetni valója van, annak reménye is van - válaszolt az orosz. - S a remény - boldogság. Csak az az ember boldogtalan, s csak annak van joga szomorúnak lenni, akinek reménye se lehet.

Az asszony felkapta a fejét. Nem is annyira attól, amit az orosz mondott, hanem attól, ahogyan mondta. Olyan volt a hangja, olyan mindennel leszámolt, olyan mindenbe beletörődő, mint esténként az énekük, amely nap-nap mellett megszólalt a fogolytáborban, s amely úgy szállott be magányos hálószobájába szélesre tárt ablakán, mint egy nagy, szomorú, fekete madár. Sokszor eltűnődött a végtelenül mélabús, érthetetlen éneken, s csodálkozott rajta, hogy azok, akik éneklnek, akik értik, nem sírnak, nem zokognak rajta. S más alkalmakkor, amikor beszélt velük, kereste is hangjukban azt a mélabút, azt a mindenbe való halálos beletörődést. De sohasem találta. Nevettek éppen úgy, mint a többi ember, s ettek éppen olyan jóétvággal, mint mindenki. S most... ugyanaz a hang, ugyanaz a reménytelen letargia. Mi van e mögött? Mi hozta ki belőle ezt?

S mint már máskor is, sokszor hosszú, néma lovaglásaik alatt, végignézett a férfinak lóhoz nőtt erős, de nyulánk alakján. Nézte öntudatos fejtartását, amely csak legritkább esetben sajátja az alúlról felkerülteknek, s különösen legritkább esetben az elnyomott Oroszországban. Arcát, amely éles, nemes, tiszta volt, s amelyen sehogyse tudta a szegény, földhözragadt muzsik szülőket megtalálni. Kezét, lábát, amely hosszú és keskeny volt, s amely az eldurvulás és vastag bagariacsizma ellenére is hosszú évszázadok gondozását, kulturáját igazolta.

S mert tudata alatt hetek óta izgatta már ez a tény, ravasz kérdést tett fel.

- Mondja, Petrov, mennyi ideig szolgálta a cárt?

Az orosznak szempillája se rebbent. Nyugodtan, hidegen - még nyugodtabban és hidegebben, mint amikor először került szóba a személye - válaszolt.

- Nem vagyok katona, madame. A háború tett katonává. Szegény földművelőnek vagyok a fia, s mert sok esztendeig grófi inas voltam, jutalmul a gróf magasabb iskolákat végeztetett velem. S mert az eredménnyel meg volt elégedve, alkalmazott birtokára kezelőtisztnek. De ezt úgyis

tudja már madame mind. Azt azonban, ha kegyes lenne megmondani, én szeretném tudni, miből következtette madame, hogy katona vagyok?

- Sok mindenből. Először abból, ahogy a lovat üli, s ahogy bánik vele. Aztán abból, hogy tudom, Oroszországban minden úr kell, hogy katona legyen.

- De én nem vagyok úr, madame - mondta kicsit idegesen az orosz.

- Ugyan, ne nézzon ilyen csacsinak Petrov. Hat hét óta mindennap órákat töltök magával, s látom a különbséget maga és társai között. Pedig látszólag egészen egyformák. Maga is ugyanazt a komiszat viseli, ugyanazt az ételt eszi, de ahogy viseli és ahogy eszi, az elárulja azt, amit tagad. S különben is, csak nem akarja elhitéteni velem, hogy szegény muzsikok gyerekei mind úgy beszélnek franciául, angolul, mint maga?

Az orosz hallgatott egy pillanatig.

- A nyelveket inas koromban tanultam.

Az asszony nevetett. Kedvesen, játékosan, úgy, mint egy gyerek, aki füllentésen csíp egy felnőttet.

- La... la... Ha ott és akkor tanulta volna, akkor beszéde nem Verlaine, Rostand, Baudelaire, Anatol France, Shakespeare, Longfellow nyelve, hanem konyhanyelv volna. Vagy igen?

- Uraim mindig franciául és angolul beszéltek, s így meg kellett tanulnom, később pedig tökéletesítettem - mondta szemernyi bizonytalansággal hangjában az orosz.

- Tökéletesen tökéletesítette. Annyira, hogy én nem egyszer, pedig szintén jól beszélem ezeket a nyelveket, elámultam készségén, amellyel egyes írókat vagy munkáit boncolgatta.

- Bocsásson meg, madame. Ezt nem lett volna szabad tennem, s ezzel súlyos bizonyosságát adtam neveltlenségemnek, hiszen megfélemeztem - ha csak pillanatokra is - a közöttünk lévő társadalmi különbségről.

- Ejnye, de csökönyös - nézett szembe vele az asszony. - Pedig azt hittem bevallja végre, hogy ki és mi is tulajdonképpen... Úgy szerettem volna...

Az orosz megrántotta kissé lovát.

- Miért szerette volna, madame? - kérdezte egészen érthetetlen, furcsa izgalommal.

Az asszony nem tudott hirtelen válaszolni. Eddig ugyanis még sohasem gondolkozott azon, hogy mi is van tulajdonképpen az érdeklődése mögött. Asszonyi kíváncsiság-e, amely falun, a szórakozás nélkül, tisztára munkában töltött élet miatt szomjasan nyúl minden érdekesnek látszó dolog felé, romantika, vágy-e, amely élete végéig kísért minden asszonyt, jóság-e, amely sarkalja, hogy megtudjon róla amennyit csak lehet, s ezzel kényszerítse a valamennyire más életforma elfogadására, vagy hála-e, amely kijár tőle a becsületes, szorgalmas segítő-társnak. S mert sok szempontból hirtelen nem tudta kiválasztani azt, ami legalább is látszatra legmegfelelőbb, asszonyi szokás szerint egy egészen távolállót ráncigált elő.

- Mert szerettem volna elmondani az uramnak, hogy milyen érdekes ember van a foglyaink között.

A férfi várakozóvá enyhült arca elsötétedett.

- Nem vagyok érdekes ember, madame, s végtelen lekötelezne, ha nem is említene meg a kapitány úrnak.

- Ha nem is említeném? Hogy képzeled ezt? Csak nem hiszi talán, hogy elhallgatom, amit tett, s azt, hogy minden kérésem ellenére sem fogadott el ezért semmit? Sőt, mindent elmondok neki, s kérem magát, hogy amíg itthon lesz, azalatt is jöjjön ki velünk mindig, hogy együtt beszélhessük meg, ami jó, vagy amin változtatni kell.

Az orosz meghajtotta a fejét.

- Parancsára, madame.

*

Este, mielőtt a vasútra ment, olyan izgalommal öltözött, mint még soha, mióta ismerte az urát. Valahogy olyanféle érzése volt, mint menyasszonykorában. Arca égett, szíve bolondul dobogott, s háromszor aggatta vissza ruháit a szekrénybe, mert egyet se tartott megfelelőnek.

Vége, egy szürke angol kosztűmnél, amelyhez könnyű, fiús rózsaszínű blúza volt, megállapodott.

Haját csak összecsaparva nagy, laza kontyba tűzte a tarkójára, hogy az ura este könnyen lebonthassa majd. Arcát párizsi púderrel púderezte be - ez a cikk pótolhatatlan volt, s a hazai gyártmány helyett, amit rendszeren használt, csak ilyen egészen ünnepélyes alkalmakkor vette elő - és száját is gyengéden felöltöztette a szintén párizsi ajkpirosítóval.

- Oh, csak meg lenne elégedve velem - gondolta dobogó szívvel. Azután fejébe nyomta a lágy, szürke nyúlszörkalapot, lekötötte fátyollal, parfümöt szórt magára, s táncosan, szinte kacagva kiment.

A nagy, bolthajtásos ebédlőben már díszben állott az asztal. A selymes, hófehér damaszt-abrosz a földre ért, s az ezüstök és csiszolt poharak lágyan fénylettek a lebukó nap utolsó sugaraiban. Óriási orgonacsokor állott az asztalon, odább a tükör előtt: lángszínű tulipánok, hosszú aszparágus ágak között, a szalon kis asztalán: rengeteg gyöngyvirág, nagy kínai sárgarézt vederben, a nagy asztalon: sápadt sárga rózsák - az ura kedvenc virágai - a dohányzóban: vörös szegfűk, az ura dolgozószobájában: lila iriszek - az ő kedvencei, - a nappaliban: tamariszk és végig, még tovább a kilenc tágas, boltíves szobában, virág, virág, virág.

Olyan szép, illatos, ünnepi volt az egész otthon, s annyi vágy, szerelem, türelmetlenség, boldogságvárás remegett a levegőben, hogy az asszony szinte beleszédült.

- Azt hiszem - gondolta, mikor végigment a szobasoron - ha valami miatt nem jöhetne meg, vagy nem szeretne többé: belehalnék.

Azután kifutott a konyhába, még egyszer lelkére kötni Julis asszonynak, hogy a vacsora tökéletes legyen, s gyors egymásutánban szolgálják fel, mert a kapitány úr úgy szereti, a megnyugtatót azonban nem várta meg már, mert hallotta, hogy a kocsis a kastély elé járt.

A következő pillanatban már fent volt a bakon. Magára csavarta a címerrel díszített könnyű gyapjúpokrócot, s kezébe vette a gyeplőt.

Mikor kiért a faluból s a fákkal szegett poros országúton kedvére nekieresztette a két feketét, a vonat füstje már látszott a dombhajlat mögött.

Felcsillant a szeme. Kedvére volt ez a versenyszáguldás. Még megszorította kicsit a gyeplőt, az ostorral gyenge legyintést adott a rudasnak, s a két ló elnyúlva, összetanult, hosszú vágásban ragadta a könnyű fekete kocsit a poros országúton.

Mikor a vonattal egyvonalba ért, s a messzeség látótávolságra csökkent, a szeme röpködni kezdett a lovak és a vonat között. Addig röpködött, míg egyszerre nagyot, riasztóan nagyot dobbant a szíve.

Az egyik ablakban meglátta az ura kis táborisapkás fejét... Megint egy ostorsuhintás. De most már mind a két lónak. Ettől a suhintástól azután az utolsó százötven méter már nem is száguldás volt, hanem röpülés. A kocsi porfelhőben úszott, de átlátszó, könnyű porfelhőben, s így a hátul ülő kocsis rémülete, aki meg volt győződve, hogy a sorompóba bizonyosan beleszaladnak, nem vált valóra, mert a két ló a legvadabb tempóból a sorompó előtt öt méternyire, mintha villám sujtotta volna, megállt. Az asszony eldobta a gyeplőt és lerepült a bakról. Akkor fékezett a vonat. Átbujt a sorompón, elfutott pár kocsi mellett, s szó nélkül, hang nélkül - pedig annyi sok szép dolgot gondolt ki délután - az ura széles, kitüntetésektől csillogó mellére vetette magát.

A vonat már ki is pöfögött az állomásról, s a legény is felrakta a podgyászokat a kocsira, s az asszony még mindig az ura mellén volt. Sírt és nevetett. Kis, csacsi, gyerekes szavakat mondott, simogatta az arcát, nézte a szemét, s közben a szája mosolygott, szeméből nagy, nehéz könnycseppek gördültek alá.

Nem is tudta, hogy érték haza. Csak arra tért magához, hogy a kocsi megállott a feljáró előtt, s hogy az ura hosszan, forrón magához ölelve leemelte a kocsiról.

Később, hónapok, évek múlva, mikor visszagondolt erre az estére - pedig sokszor gondolt - nem birt arra sem emlékezni, hogy vajjon felvette-e az orgonaszínű estiruhát, amelyet Maris minden tartozékával előkészített, sem arra, hogy a vacsora hogyan ért véget, s megitta-e ő azt a két pohár pezsgőt, amelyet erre a gyönyörű estére előirányzott. A vacsora utáni beszélgetésre azonban, amely az ő hálósobájában folyt le, még húsz esztendő után is tisztán emlékezett.

*

A tükör előtt állt, földigérő rózsaszínű selyemhálóingben, s a haját kefélte és illatosította, mikor az ura belépett hozzá.

Egy darabig nézte a haján le-fel szaladgáló kezét, az ezüstkefe villanását a rózsaszínű lámpafényben, azután - igen, tisztán látta a tükörből - halálos letörtséggel, kétségbeesett tehetetlenséggel két keze közé szorította, s az ágy faragott végéhez ejtette a fejét.

Az első pillanatban, mikor látta ezt, szinte megbénult a döbbenettől, de aztán odarohant hozzá, átölelte, csókolta, becézte, s könnyögött neki, mondja meg, mi baja van.

Az ura először mozdulatlanul tűrte a csókot, becézgetést, sőt, mintha egy kicsit húzódott is volna tőle, de azután feladta a küzdelmet, felugrott, magához ölelte, s nyolc hónap minden visszafojtott vágyával, szerelmével csókolta, égette ott, ahol érte.

Oh, milyen szédült örömbé zuhant ettől a csókförgetegtől. Hogy lehunyta a szemét, hogy elfelejtette az előbbi összeroskadást, mint engedte, hogy a szélesebben nyargaló vér tűzbe borítsa testét, lelkét.

S akkor... amikor már benne minden egyetlen remegés volt, s amikor úgy összecsuklott az ura karjaiban, mint egy virág, amelyet számum ért, az ura felkapta, odavitte az ágyra, letette a barackszínű selyempaplanra, s szinte fogcsikorgató kétségbeesésében, egy csomó artikulálatlan hang között elordította magát:

- Oh, hogy nem szerethetlek!!!

Nem is a szavaktól, mert azokat az első percben nem is értette, de a hangtól, s az azt követő arckifejezéstől, a boldog, gyönyörű szédület egyetlen pillanat alatt az előbbinél sokkal nagyobb döbbenetbe siklott.

Felült, rábámult az urára.

- Nem szerethet?... Miért?... - susogta szinte öntudatlanul.

Az ura, mielőtt felelt volna, előbb rohanó léptekkel vagy ötvenszer végigszáguldotta a szobát. Úgy csinálta ezt, olyan pihenés nélküli iramban, hogy neki már szédült a feje, s fülei zúgtak a lépések robajától. Azután egyszerre megállt, odajött az ágyhoz, melléhúzott egy széket és leült.

Ő dermedt ijedtséggel várt...

- Szivem... - kezdte halk, reménytelenül szívbehasító szomorú hangon, s kezébe vette a kezét, - szeretném, ha megértene. Bár, - mert maga olyan ártatlan és gyerek még - erre nem sok reményem lehet. De ha nem is ért meg, s ha, ami ebből önként adódik, nem is bocsájtja meg a bűnt, amit elkövettem, egyről, minden látszat ellenére is biztosítom. Arról, hogy határtalanul, az életemnél sokkal, sokkal jobban szeretem...

A keze megrándult az ura kezében. Érezte, olyan a rándulás, mintha azt mondta volna. - De hát akkor miért van mindez? Akkor szeress és ne beszélj.

Az ura meg, akárcsak megértette volna ezt a szó nélküli beszédet, ingatta a fejét.

- Szeretem... s mégsem szerethetem... Nemcsak most, hanem talán soha... soha többé... - És úgy megrázta belül a mellét valami, hogy a kitüntetések hangosan megcsörrentek belé.

Neki ettől a kijelentéstől megállt a szívverése. A szeme elnyílt, s próbálta elhíttetni magát, hogy ez az egész dolog csúf, buta álom csak, amelynek rögtön végeszakad, ha kint, az első munkába induló szekereken a béresgyerekek friss füttye, vagy jókedvű ostopattogása felhallatszik.

De mert a fütty és az ostopattogás nem surrant be az összehúzott függönyökön, s mert az ura tovább folytatta a megkezdett gyónást, lassanként elhitte, hogy nem álmodik.

- Én nem is akartam hazajönni most - mondta egészen színtelenül - de azután azt gondoltam, fel kell hajtanom ezt a keserű poharat, mert nincs jogom tévedésben, s a történetek után is lekötve tartani magát... Én... beteg vagyok, szivem... Olyan beteg, amely megfoszt a szerelem jogától. - Felemelte és magafelé fordította az ő lebillent fejét. - Ne hajtsa le a fejét szivem. Magának nincs oka erre. Erre csak nekem van okom, aki annak ellenére, hogy szeretem, hogy imádom magát, mégis, meg tudtam feledkezni magamról, s a maga ölelését be tudtam szennyezni egy pénzen vett öleléssel... Ne higgye, nem akarok önző módra a harctér borzalmaira, s az ebből fakadó minden öröm megragadásának kényszerére hivatkozni, mert ha ez menti is tettemet, nem teszi semmivé aényt. Vétkeztem, s viselnem kell a következményeket. Még azt is... hogy magát esetleg örökre elveszítem.

Abbahagyta a beszédet, magához szorította az ő kezét, s fejét lehajtotta meztelen lábai mellé a barackszinű selyempaplanra.

Ő egy darabig nézte a lehajtott fejet. Az imádott, fekete fejet, amely a két halántékon az utolsó együttlét óta jócskán megderesedett, s egész belseje megtelt meleg, szerető, anyás száanalommal. Beteg... Az mindegy, hogy miért, hogyan beteg. Ő meggyógyítja majd. Meg kell gyógyítania. Hiszen szereti, hiszen olyan egészséges, erős volt mindig és olyan fiatal még. Igen, fiatalok, s így van idő elég. A szerelemre is... És édesen, gyógyítón felemelte szabad kezét, és ráhullatta az ura fejére.

Az ura, mikor a kéz súlyát megérezte, felemelkedett. Szeme elkínzott volt, s ezer keserves, fájó kérdéssel tele.

- Drágám - mondta ő simogatón. - Megértem magát és szeretem. Éppen úgy szeretem, mint egy órával előbb. S mert szeretem, ígérem, hogy soha se teszek szemrehányást magának, s türelmesen várni fogok, amíg újra szerethet majd.

Az ura szemét elfutotta a könny.

- Édes egyetlen életem - susogta határtalan megenyhüléssel - hát nem küld el, hát megengedi, hogy maga mellett maradjak betegen is?

- Magának mellettem a helye, egészségesen és betegen is - mondta ő síró, nevető szigorúsággal. - S mert ezt most már tudja, s mert azt meg én tudom, hogy két napot utazott egyfolytában, most szépen elkisérem a szobájába és lefektetem.

Azután belebujtatta lábát egy rózsaszínű selyempapucsba, s erősen, igaz szeretettel az ura szemébe nézve, megkérdezte:

- Megkönnyebbült most, szivem?

- Határtalanul...

S már lendült a karja is, hogy magához öleli őt, s a szája is igazodott, hogy a szájára forrasztja, de azután arra gondolt, hogy a vallomás után ezt nem neki kell kezdenie. Ő meg... a jó ég tudja, miért, nem kezdte. Szelíden, kedvesen belekarolt az urába, s megindult vele a hálószobája felé.

Mikor a hálószoza küszöbét átlépték, hirtelen, mint a villámcsapás, egy kérdés zuhant a szívére.

- István - és a hangja egészen sápadt volt - de azért ugye... azért lehet gyermekünk... ha meggyógyult?

Az ura lassan kihúzta karjából a karját.

- Nem... - mondta olyan tompán, mintha temetne - nem szabad, hogy legyen....

És megcsókolta a kezét, mind a kettőt, gyengéden kituszkolta a szobából és behúzta mögötte az ajtót.

Ő meg - ez is azok közé a dolgok közé tartozott, amelyekre nem tudott volna szabatos választ adni - egyszerre kint találta magát a kertben. Lábán hattyúprémes papucs volt, testén egy szál selyem hálóing. És járt... Járt körben a virágágyak között kanyargó úton, megállt a tulipánoknál, az iriszeknél, amelyekről délután - most úgy érezte, ezer esztendő távlatában - bódult örömmel vagdosta a virágokat, s egyetlen mondat hangzott susogva, sírva, zokogva, kiabálva, ordítva, üvöltve, kétségbeesett reménytelenséggel a fülébe: nem szabad, hogy legyen...

Ezzel a mondattal volt tele a kert. Ezt lehelték a virágok, ezt zizegték a fák, ezt sóhajtották a sötétség, ez jött feléje a fák sűrűjéből, s ezt huhogta tiltó hangon a bagoly is valahol a szérüs-kertben.

Leroskadott egy padra. Soká ült így, elernyedten, tompán zúgó aggyal a tisztán ragyogó holdvilágban. Dolgok, események jöttek fel benne. Emlékek, amelyekről azt hitte, már régen a semmibe veszttek, s amelyek most furcsán összefonódtak ezzel az életét, a reményeit kettétörő mondattal.

Kéthetes asszony volt. Rómában voltak. A vezető, akit egész ott tartózkodásuk idejére fogadtak fel, s aki, mert már harmadik napja volt velük, még a rendes olasz konfidenciánál is konfidensebb volt, a Fontana di Trevi szökőkutas, vízeséses márványcsodájához is elvitte őket. Mikor látta az ő elragadtatását, s azt, hogy játékos pajkossággal meg akarja méríteni kezét a kék vízbe, tettetett ijedtséggel rákiáltott:

- Nem szabad, madame, mert ha igen, először trónörökösnő születik és nem trónörökös.

Ő határtalanul elszégyelte magát, az ura meg hangosan kacagott.

- Nyúljon csak bele, szivem, ha kedve tartja, s ne hallgasson erre a buta babonára. Legyen nyugodt, azért fiunk lesz először... Sőt, - és hamisan kacsintott egyet - még másodszor is... De ha jól viseli magát, - és újra kacsintott - harmadszorra egy kislányt engedélyezek. Ha azonban rossz lesz, Istenem...! akkor csak a negyedik lesz leány...

Lehet, hogy még tovább is folytatta volna ezt a licitálást, de ő nem várta meg. Szégyelte magát, - mert az olasz is minden szót értett - és elfutott... Az ura csak a következő uccasarkon érte el, s ott, a sétálók, járókelők előtt ölelte át és csókolta meg.

- Na jó... - mondta még mindig gonoszkodva - annyi lesz, amennyit maga akar.

- Áldozatot kell hoznunk... - hallotta azután, egy héttel később a szószékről a mozgósítás kihirdetésekor a plébános ajkáról. - S mi, ha belepusztulunk is, meg fogjuk hozni az áldozatot. Mindenki úgy és azt, amit a haza tőle megkövetel...

- Én... - és leborult a fehér padra és átölelte - a meg sem született gyermekeimet hozom... - És sírni kezdett, úgyszólván a teste remegett és a szíve majd megszakadt belé.

Tíz lépéssel odább, a zöld vasrácsra kívül egy férfi állt és lélegzetvisszafojtva nézte. Durva fogolyruhájának színe összeolvadt a vasrács piszkos zöld színével. Fogait csikorogva szorította össze, hogy nem mehet oda hozzá és nem vigasztalhatja s mégis valami bolondítóan megkönnyebbült érzést érzett, hogy az asszony, akit eszeveszetten imád, itt van a padon és sír és nem ott bent... ott bent...

*

A tizennégy nap lassan lemorzsolódott. Olyan lassan, hogy a két ember, akik közül az egyik nyolc hónapon át szívszakadva várta, a másik hetek óta félt tőle, szinte tolni szeretete volna, hogy siessen egy kicsit.

A nap minden óráját együtt töltötték, jók, kedvesek, szeretők, figyelmesek voltak egymáshoz s mégis mindketten tudták, hogy valami mindörökké összedőlt bennük. A férfi állandóan remegve figyelte a feleségét. Égett, kínlódott, törni, zúzni, ölni szeretett volna, a fél életét odaadta volna, ha meg nem történné teheti a történeteket, s ha az asszony szeméből a szomorú tüzet - amely a kijelentésre, hogy nem lehet gyermekük, abban felgyulladt - kitörölheti. De mert a szomorú tűz minden jószág, minden szeretetteljes simogatás, gyengéd gondoskodás ellenére is állandóan égett, lassanként megértette, hogy felesége azok közé az asszonyok közé tartozik, akik a szerelmet, az ölelést, bár öntudatlanul, elsősorban eszköznek tekintik életük legfőbb célja, a gyermek elérésére. S mert tudja, hogy általa ezt már nem érheti el, minden akarata, jószándéka ellenére is: a szíve lassan kihül.

Mikor a férfi az első hét végén erre ilyen határozottan rájött, azt hitte, végeznie kell magával. Hát van-e valami érték még az életben, amikor az asszony szívét, amely neki mindene volt, visszaszerezhetetlenül elveszítette. Egy éjszaka azonban, amelyet fel-alá száguldva töltött a szobájában, meggyőzte róla, hogy ezt nem szabad megtennie. Nem önmagáért, hanem az asszonyért, akinek örökre fájna ez az erőszakos halál, s aki talán soha sem tudna boldog lenni többé. Nem... Még egy keserves hét... és megy vissza a harctérre... Hát nem volna nevetséges az öngyilkosság gondolatával foglalkozni, idekényszeríteni akarni a halált, mikor ott kényszer nélkül is olyan könnyen rátalál? S akkor az asszony is megnyugszik majd és újra kezdheti az életét.

S mintha ezt az elhatározást nem is ő, hanem egy másik ember tette volna, fáradhatatlanul járta a gazdaságot feleségével és Petrovval, akit pár nap alatt nagyon megszeretett. Mindennel meg volt elégedve, amit látott, s minden tervet elfogadott, amit eléje terjesztettek. Nagyon tetszett neki az új istálló elgondolása, amelyet az asszony vízvezetékkal, takarmányszállító

járgányokkal, motorral hajtható szecs kavágóval akart elkészíttetni, s amelyhez a téglavetést már meg is kezdték a vízparti agyagos területen.

Ez is Petrov ötlete volt. Hogy ne vegyék készen a drága téglát, hanem készítsék el maguk. Így felébe kerül.

Az egyik ilyen délutáni gazdaságjárás alatt, amelyen az asszony nem vett részt, Széchy lefogva lova járását, az oroszhoz fordult.

- Mi a terved, ha vége lesz a háborúnak?

- Megyek haza, kapitány úr, mint mindenki más - felelt a szokatlan kérdésem csodálkozva az orosz.

- Nem volna kedved itt maradni nálam?

- Nem maradhatok. Hív a munkám.

- Hát nem mindegy, hol dolgozol? Vagy családod van?

- Nincs. De különben is, ha minden befejeződik, a kapitány úr szintén hazajön s így nem lesz szüksége idegen segítségre.

- Aki a halál mezején jár, fiam, sohase biztos, haza jön-e még? Azért is kérdeztem, nincs-e kedved itt maradni? A feleségem becsül, jól értesz a gazdasághoz, s amit a grófod fizetett, ő is megfizetné.

- De hiszen a kapitány úr nem is ismer engem - mondta csöppnyi támadó éllel az orosz. - Nem tud rólam semmit, csak azt, ami a kísértő listában van, s az lehet hamis is, s attól én még rablógyilkos is lehetek.

- Ha a mi győzelmünk olyan biztos lenne, mint az, hogy te talpig becsületes ember vagy, fiam, akkor én rögtön feltenném rá az egész vagyonomat.

Az orosz hallgatott egy pillanatig. Ez alatt a pillanat alatt azonban, éppen úgy, mint annak, aki magasból esik lefelé, száz dolog futott át az agyán. Az is, hogy a becsületére való hivatkozás miatt, még jobban, mint eddig, uralkodnia kell érzéseinek, hogy az asszony észre ne vegyen valamit, az is, hogy ha kell, bunkóval kell agyonvernie érzéseit, vagy ha nem tudja, ha azok erősebbek, mint az akarata, el kell, még pedig minél előbb és minél messzebbre el kell mennie innen.

- Köszönöm, kapitány úr - mondta azután kihúзва magát. - Nem fog csalódní bennem. Az vagyok.

- Maradsz tehát?

- Éppen, mert az vagyok, nem maradhatok, kapitány úr.

- Nem értelek.

- Mindenkinek lehet titka, kapitány úr.

- Lehet... - mondta a kapitány, s a harctérre gondolt, s arra, hogy nem fog onnan visszajönni többé.

*

Az utolsó napon szinte kerülték egymást. Az asszony úgy tett, mintha rengeteg munkát adott volna neki az elviendők összeállítása, a férfi meg - mintha ez fontosabb volna mindennél - még egyszer körüljárta Petrovval a gazdaságot.

Este azonban, mikor a csomagok már mind készen állottak, s a gazdaságra vonatkozó parancsok is mind ki voltak adva, nem térhettek ki az együttlét elől.

Mikor Maris beadta a feketét s jóéjszakát kívánt, a férfi ránézett felesége sápadt, lefogyott arcára s megkérdezte:

- Ellenére volna, ha beszélgetnénk a dolgunkról, kicsim?

Az asszonynak torkába futott a szíve. Tudta, hogy ez a beszélgetés elkerülhetetlen, hiszen az első keserves, lélek- és szerelemgyilkos este óta nem esett a dologról egyetlen szó sem közöttük. Akkor is, azóta is, nagyon, végtelenül szánta az urát, akiről tudta, hogy pokolian szenved, mert fél éjszakákon keresztül hallotta fel-alá járni a szobájában, de szánta magát is, mert tudta, hogy élete ketté törött. Két hét óta állandóan harcolt magával. Rá akarta kényszeríteni magát, hogy az eset érintetlenül hagyja a szívét, s úgy akarta ezután is szeretni az urát, mint eddig. Titokban orvosi könyveket olvasott, tudni akart az ura betegségéről mindent, sőt orvoshoz is elment s elmagyaráztatott magának minden homályos pontot. De minél többet foglalkozott a dologgal s minél jobban magára akarta kényszeríteni, hogy szerelme érintetlen maradjon, az annál inkább formálódott, fakult s túl akaraton és elhatározáson, a tudata alatt csendesen, észrevétlenül szeretetté enyhült. Ebbe az érzésátformálódásba - szintén tudata alatt - óriási módon belejátszott az a lassú, szomorú temetés is, amellyel legszebb álmát, meg nem született gyermekét temette. Minden este, amikor vacsora után az ebédlőben elkészöntek egymástól s mindegyikük megindult magányos hálószobája felé, mintha messziről lélekarangot kongatott volna feléje a csend. Ezeken az estéken nem egyszer állt meg a tükör előtt s nem egyszer simított végig kicsiny, kemény mellein, amelyek nem egy csöpp száj és parányi ököl, hanem az időtől fognak majd megpuhulni s vékony derekán, amely sohasem lesz formátlan a terhességben.

Ezek a dolgok mind keresztül röpültek az agyán, amikor most az ura beszélgetésre való felszólítását hallotta. Beszélgetni... Ezekről... Elmondani, mi van benne s fájdalmat okozni. Ettől az utolsótól félt legjobban. Nem csoda hát, ha a kérdés végén reájuk nehezülő pár perces csend után elkínzottan és az elkerülhetetlenben való megnyugvás tehetetlenségével nézett az ura arcába.

- Ha akarja, s ha szükségesnek tartja, hát beszéljessünk róla.

A férfi felállt, karjába öltötte felesége karját s bevezette dolgozószobájába. Leültette egy kényelmes karosszékre, párnát gyúrt a háta mögé s ő maga a karosszék támlájára ült. Egy ideig szólanul nézte feleségének a lámpafényben szikrázó szép, aranyos fejét, azután úgy, mint aki napok óta készül a beszédre, beszélni kezdett.

- Talán azzal kellene kezdenem, hogy bocsánatot kérek magától, szívem, azért a jóvátehetetlen bűnért, hogy az életét elrontottam. De ezt a tényt, szóval nem lehet jóvátenni. Itt csak a tett segít. Sajnos, az is csak valamennyire. - Elfogódott hangon folytatta. - Két hete figyelem magát, szívem. Minden lépését, minden mozdulatát. Láttam, hogy alig evett, hogy a gondolatai elől a munkába menekült, hogy kínlódott, vergődött, hogy órákig állott esténként az ablakánál, hogy hajnalonta holtfáradttá lovagolta magát, s hogy ha együtt voltunk, lopva, sokszor, mintha lassan búcsúzna valamitől, végigsimogatta nézésével az arcomat.

- Miért tette ezt? - kérdezte inkább a szemével, mint a szájával az asszony.

- Azért, szívem, hogy megtaláljam bajára az orvosságot. S meg is találtam. Ma bent voltam dr. Szilárdnál, s megbeszéltem vele mindent. Holnap pedig maga is elmegy hozzám, beszél vele, s az ő tanácsa szerint, beadja ellenem a válókeresetet.

Az asszony felugrott.

- Nem... Én nem hagyom el magát... Nem hagyhatom el, mikor beteg, mikor sajnálom, s mikor... mikor... szeretem is.

A férfi arcára szomorú, csepp mosoly futott.

- Köszönöm, szívem. Még így, az is-sel is köszönöm, hogy szeret, s hogy mellettem akar maradni. - Újra leültette, s kezébe fogta kezét. - De én, a maga jóvoltáért, a maga jövőjéért nem fogadhatom el ezt az áldozatot.

- Ez nem áldozat, ez kötelesség.

- A kötelességet se fogadom el... Csak a szerelmet fogadnám el, ha el szabadna fogadnom, s ha maga adni tudná. De mert a szerelem nem akarát kérdése, s mert az én bűnöm miatt nem szenvedhet maga is egy egész életen keresztül, fel kell, hogy szabadítsam magát, hogy mielőbb újra kezdhesse az életét.

- De én nem akarom újra kezdeni. Én bízni akarok a maga felgyógyulásában és abban, hogy utána együtt kezdünk újra mindent.

A férfi maga felé fordította az asszony arcát.

- És a gyermek, szívem? Akit maga évek óta vár, akit nem akart az értem való rettegéssel a szíve alatt hordani, de akit nem kaphat meg már tőlem akkor sem, ha vége lesz a háborúnak?

- Lemondok róla... - mondta színtelenül az asszony, s visszanyelte a szemébe tolnakodni akaró könnyet.

- Ha lemondana róla, szerencsétlen lenne egész életében. Én pedig nem akarom ezt. Én azt akarom, hogy boldog legyen, s hogy engem felejtse el.

- Nem értjük meg egymást, István - mondta csöppnyi türelmetlenséggel az asszony. - Éppen ezért, ne is feszegessük a dolgot. Hagyjuk, amíg vége lesz az egész rémületes mai helyzetnek, s amíg maga véglegesen hazatér. Akkor, ha szükséges lesz, majd újra beszélünk róla. Most nem ez a fontos. Most az a fontos, hogy maga meggyógyuljon, s ott künn se érje semmi baj. - Az ura szemébe nézett. - Úgy-e, megígéri nekem, hogy nagyon vigyáz magára, s nem okoz nekem semmi izgalmat felesleges könnyelműségekkel.

- Drága gyermekem - mondta simogató hangon a férfi. - Értse meg, hiszen ezért akarom, hogy a válóper meginduljon. Hogy én ne legyek odakünn magának senki más, csak egy idegen katona, akit egy pillanatig sajnál talán, ha baja történik, de akiért nem fáj a szíve, mert nem vesztett vele semmit.

- Nem... - mondta nagyon határozottan az asszony. - Nem válok... Én várni akarom magát, én imádkozni akarok magáért, én akarom, hogy újra egészséges legyen, s magával együtt akarok újra örülni annak, ha minden elcsendesül. - Szenvedélyesebben folytatta. - Hát nem érti, hogy most nem szabad semmit sem tennie? Hogy vigyáznia kell magára, s nekem magához tartozónak kell maradnom, ha élni, ha dolgozni akarok? Hát ebbe a szörnyű világégésbe még külön poklot is akar gyújtani magába és bennem? Óh, Istenem! Hát nem tud türelmes lenni addig, amíg minden befejeződik?

És az izgalomtól, szánalomtól, félelemtől, magasajnálattól, tehetetlenségtől túlcsigázottan sírni, zokogni kezdett.

A férfi megrettent. Felállt, felemelte, azután az ölébe ültette a síró asszonyt. Egyik kezével magához ölelte, a másikkal simogatni kezdte megbomlott, hullámos haját. Először úgy tette ezt, mintha beteg gyermeket simogatna, az óhajtott, kívánt szép test közelsége azonban lassanként lázba borította. Keze átforrósodott, szája égni kezdett, fent, a fejét mintha tüzes sapka szorította volna s szíve, mint a pöröly verte mellkasát. Amikor észrevette ezt és küzdeni

akart az akaratánál sokkal nagyobb erővel, már késő volt, s az ereiben tomboló vért nem bírta normális nyugalomra szorítani.

Hagyta hát... Hagyta, hogy keze a simogatásban megálljon, hogy a másik mellé az asszony teste köré fonódjon, hogy hirtelen, eszeveszett vággyal ölelésbe menjen, s hogy forró szája az asszony langyos, könnytől nedves szájára zuhanjon.

Az asszony meg se mozdult. Úgy tört rá ez a hirtelen szenvedély, mint a fergeteg. Forgott, örvénylett, kavargott körülötte, el akarta kapni, magába akarta rántani, meg akarta semmisíteni, ő pedig nézte, csodálkozó, értelmetlen pillantással nézte, s miközben a lángoló csókok végigszántották arcát, nyakát, mellét, karjait, egyetlen csepp vére sem felelt, s a szemére parányi felhő sem ereszkedett... Nyugodt volt, józan, mintha két hét előtt nem is ő várta volna szédült örömmel az urát, s nem is ő feküdt volna a mellén a viszontlátás isteni örömeiben.

A férfi végre, lobogó vágya ellenére is észrevette csendességét, mozdulatlanságát, s csóktól cserepesre szikkadt szája hirtelen megtorpant. Felemelte fejét s elborult, mámoros pillantása összeütközött felesége tiszta, nyugodt, csodálkozó pillantásával... Mintha jeges vízzel öntötték volna le. Arca vérvörös lett a szégyentől s keze, mintha idegen tárgyat érintene, levált az asszony derekáról. Felállt, talpra állította az asszonyt, kétszer szédelegve végigsimította homlokát és letörten, csüggedten mondta:

- Bocsásson meg, Mary... Ezt... nem lett volna szabad... - Azután meghajtotta magát, kezét csókolt és mintha az egész világ terhét vitte volna vállain, megindult a szobája felé.

*

A keresett, túlságosan hajsztolt munkában, gyorsan ősze fordult az idő. A kastély mögött a szőlőhegyen már aransárgán és vérvörösen nevet a ranett és a jonathan s a szőlő is zöldes-arany színben csillogott a kemény, síma levelek között.

A súlyos estét követő hajnaltól, amelyen Széchy újra a harctérre ment s Mary, a gyeplőt a kocsisra bízva, magábaroskadtan ült a hátsó ülésen és azon gondolkozott, hogy a borzalmas feszültség, amely agyát és szívét egyszerre fenyegeti szétpattanással, vajjon enyhül-e valaha - egészen eddig a szép, ökörnýálás őszi reggelig, minden nap a munka és a kinlódás napja volt.

Kinlódás volt várni a harctéri leveleket, kinlódás volt olvasni őket, s talán... még nagyobb kínlódás volt felelni rájuk. A harctér eseményei, örökké változó helyzetei, a gazdaság után való érdeklődés ugyanis kitöltötte valahogy a szürke tábori papír négy oldalát, az itthoni események azonban még aprólékosan elmesélve is, néha alig futották két oldalra. S ilyenkor a papír, amely azelőtt ezer vágyat, ezer szerelmes szót, ezer jövőbe való tervet, ezer kérdést közvetített, most szinte kiabált, sírt, jajgatott, a régi szavak drága, szerelmes, édes muzsikája után.

Voltak kedves, gyengéd, jó, féltő, érdeklődő, figyelmeztető, hazahívó, tervezgető szavak most is, ezek azonban nem a régi színű, nem a régi fényű szavak voltak már. A szenvedélyes, szerelmes levelekből testvéri, baráti levelek lettek. Megtudta belőlük Széchy, hogy a búza sokkal jobban fizet, mint tavaly, hogy a cukorrépa ragyogó termést adott, hogy az új istállóra hamarosan ráhúzzák a tetőt s hogy minden szépen, rendes kerékvágásban megy a gazdaságban, de nem tudta meg, hogy az asszony hajnaltól estig hajsztolja magát a munkával, csakhogy minél kevesebbet kelljen, vagy lehessen gondolkoznia.

Mert mit használ a sok gondolkozás? Hidat nem lehet építeni vele a szakadék felett, amely közte és az ura között tátong, sőt, minél többet gondolkozik, annál jobban rájön, hogy minden akarat és jószándék ellenére, a szakadék folyton nő, szélesül, annyira, hogy egy nap, félő, partján állva nem látja már meg a tulsó parton álló ura arcát.

S mégis, elhatározta, nem fog elválni tőle. Nem válhat el... Nem büntetheti azért, ami nem az ő bűne. Mert az bizonyos, ha nem lett volna a harctéren, ha mellette marad, nem történik meg a dolog... Nem lesz gyermeke? - Mélyet, nagyot sóhajtott. - Istenem. Majd egy hadiárvat vesz magához s megpróbálja úgy szeretni, mintha a sajátja volna. De... de, ha soha sem lesz többé úgy, igazán egészséges az ura... Mindegy... Neki, a saját személyére nézve már az is mind-egy... Mert ha egészséges lesz is, ő soha, soha nem tud már az lenni neki, aki volt... Lehet jó felesége, odaadó asszonya, lehet jóbarátja, mindene, de szerelmes asszonya nem lehet többé. Az ő szívében azon az estén, amikor az egész lelkével és minden csepp vérével vágyott a közelségére, az ölelésére, a csókjára s nem kapta meg, elszakadt valami, s azt sohasem lehet összekötni többé. Dehát ha nem lehet, ha nem tudja szeretni s ha el sem akar válni tőle, akkor... akkor így fogja leélni egész életét? Sugárzó szépségével, fiatalságával, szerelem után való szomjas, remegő vágyakozásával?

Megállt... Nem mert, nem tudott tovább menni gondolatban. Nem mert, mert érezte, ha azt mondja - igen - hazudni fog. S hazudni nem akart. Legalább magának nem.

Lóra ült hát, s csak úgy, cél és irány nélkül, órák hosszat tartó kegyetlen vágatásba kezdett. Az ilyen vágatások után Mirzáról szakadt a tajték s az ő ruhája is olyan volt, hogy facsarni lehetett.

Ha pedig este, a magányos szobák csendjében rohanták meg ezek a gondolatok, futott ki a kertbe. Sétált, járt, szaladt, ki akarta járni, sétálni, szaladni magából a fiatalságot és a testi-lelki egyedüllét pokoli érzését. Ha azután az órákig tartó sétában elfáradt, leült valahol s hallgatta az orosz fogolytáborból szálló szomorú-szomorú éneket és zenét. Mindig nagyon szerette ezeket, akkor is, amikor még boldog volt s amikor síró mélabújukon az urához repült vele, mostanában azonban annyira a lelkéhez nőttek, hogy szinte érezhetően fáj, ha vendégek vagy egyéb ok miatt nem hallgathatta.

Az egyik ilyen estén, amely szomorúbb volt a többinél is, mert egyetlen lágy, meleg tenort, egy balalajka és egy halkan zümmögő kórus kísért - az egyik távolabbi, de az ablakokból kiszűrődő fénytől világos úton, férfiárnyékot látott elsuhanni. Először megijedt, mert tolvajnak gondolta, de azután elvetette ezt a gondolatot, mert eszébe jutott, hogy a két komondor miatt idegen nem teheti lábát a kerítésen belül. De hát akkor ki? Nézegette, kereste, de a bokrok összeolvadó sűrűjében nem bírta meglátni. Nem fontos. Felállt, járt tovább. A balalajka szólt s a meleg tenor úgy remegett a levegőben, mint egy szerelmes vágyakozás... Nem is tudta, észre se vette, kiment a kertből. Ki, a fogolytábor felé. Egy üres, régi magtárt rendeztek be erre a célra. Pár lépés után előtte volt az egész. A lapos, hosszú épület, szélesre-tárt, kivilágított ajtajában a földön körben ülő, éneklő, zenélő foglyokkal.

Amikor észrevették, abbamaradt az ének, felállottak. Intett, folytassák. S megállt a kör mögött. Hallgatott. Egész szívvel hallgatott. Két dal között végigszaladt szeme a körön. Petrovot kereste. Nem volt ott. - Vajjon hol van? - gondolta. - S a jó ég tudja, miért, a kert útján elsuhanó árnyéokra gondolt. Ezután nem tudott már igazán hallgatni s nem is maradt. Lassan megindult vissza, a kastély felé.

Másik este már céllal sétált. Tudni akarta, Petrov-e a belopakodó? De nem tudta meg. Nem látta az elsuhanó árnyékot, de nem látta Petrovot sem a fogolytáborban. Izgatni kezdte a dolog. Nappal, ha együtt voltak, észrevétlenül figyelte. S mert nincs asszony, aki, ha akarja, a legtökéletesebben komédiázó férfit is meg ne csípje, ő is hamarosan sok apró dolgot észlelt. Így: hogy az orosz, a közös lovaglások alatt sokszor hosszan, vágyón végigsimogatja pillantásával, hogy mikor fel vagy le segíti a nyeregből, szája lopva ruhájához ér, hogy a könyveket, amelyeket ad neki, úgy szorítja magához, mintha kincset vinne s hogy egy elvesztett zseb-kendőjét a zubbonya zsebében hordja.

S amikor ezekre rájött, lassan, észre se vette hogyan, lélekben megindult az orosz felé. Kezdett fontos lenni neki, hogy vele legyen, hogy hallja a hangját s ha az urától való elszakadás előtt csak szórakozásból, unalomból érdeklődött kiléte után, most lelki szükségéből, a maga igazolására tette ezt, mert lealázkodónak tartotta, hogy egy orosz paraszt után érdeklődik. De kudarcot vallott. Az orosz állhatatosan megmaradt állítása mellett s ő tovább is bizonyosra vette, hogy nem mond igazat.

Ebben az időben nem bírta a kastély levegőjét. A nagy boltíves szobák, a hosszú folyosók kongó csendje a mellére feküdt s huszonkétéves friss, pihent teste úgy lázadozott, mint még soha. Ideges lett, sápadt és sovány s ami még soha sem történt, nem ízlett igazán a munka, mert rájött, csak azért kell, hogy az oroszral lehessen közben.

Emiatt határtalanul szégyelte magát s elhatározta: véget vet a komédiának. Azon kezdte, hogy nem járt ki többet Petrovval a gazdaságba. Kiadta a rendeletet, menjen egyedül, ő nem mehet, vagy később megy majd. S csak akkor ment, amikor tudta, hogy az orosz már otthon van. A megbeszéléseket is a lehető legrövidebbre szorította s ha az orosz könyveket hozott vissza, nem úgy, mint máskor, az ura dolgozószobájában vette át tőle és adott neki másikat, hanem Maris hozta be és vitte ki.

Az orosz az első alkalommal észrevette ezt s még jobban visszahúzódott. Annyira, hogy ha véletlenül a mezőn összetalálkoztak s az asszony felszólította, hogy menjen vele, nem lovagolt mellette többé, hanem mint a lovas, három lóhosszal mögötte maradt.

Az asszony hagyta. Sőt, mintha örült volna, hogy fájdalmat okozhat neki. Egy irgalmasabb, vagy kevésbé ellenálló napján azonban, amikor rájött, hogy viselkedése mégsem hozzáillő, s mert talán azt is akarta tudni, milyen mélyre ment nála a dolog, behívatta az orosz. Nem volt ez szokatlan, mert neki különben is kötelessége volt a mindennapos jelentés, ha az asszony nem volt a gazdaságban, szokatlan csak az volt, hogy nem az irodában, hanem a szalonban fogadta.

Mikor belépett, az asszony kezet nyújtott neki. Akkor tette először és utoljára ezt, mikor ott künn, az árvízmosta területen először fogadta el külön szolgálatait.

Az orosz azonban nem hajolt le, mint akkor, a nyújtott kis kéz fölé, csak mélyen meghajtotta magát. Úgy, mint egy jólnevelt urasági inas.

- Maguknál nem fogadják el a felajánlott kezet, Petrov Nikonics? - kérdezte az asszony, a szégyen pirosságával.

- Nálunk csak egyenlő társadalmi állású emberek nyújtanak kezet egymásnak - válaszolt az orosz.

- Ugyan, hagyja már ezt a komédiát, - fakadt ki idegesen az asszony. - Én meg vagyok győződve arról, hogy maga nem az, akinek mondja magát.

Az orosz egy lépéssel közelebb lépett az asszonyhoz. Erősen, mélyen a szemébe nézett, úgy, mintha lelke legtávolabbi zugába zárt gondolatát is látni akarná. Kék szeme világítani kezdett, mélyében apró, sárga tüzek lobbantak fel és jöttek mindig közelebb s halántékán a barna bőr bőrtönén túl, láthatóan lüktetett a vér. Lényéből egy csapásra eltűnt az orosz mezei munkás, férfi lett, kemény, igazi, akaratos. Soká nézett így. Arca, egy arasznyira volt az asszony arca felett. Vonásai élesek voltak, száján látszott, hogy szeretne mondani valamit, de azután gőgösen - csak azért se - módon megrázta fejét. De mert az állításra mégis felelni kellett, majdnem ugyanazzal a kérdéssel felelt, mint künn a mezőn, a kapitány hazajövetelét megelőző napon.

- Miért érdekli madamet, hogy ki vagyok?

Az asszony, a hetek óta benne duló s most bizonyosra vált érzéstől, a férfi lenyűgöző közelségétől, kék szemeiben lobogó sárga tüzekről hajtva, legszívesebben azt felelte volna, - azért, mert szeretem... De mert asszony volt s mert az asszonyi természet öröktőlfogva a férfitől várja ezt a szót, nem ezt mondta, hanem mint az első alkalommal, most is sablonnal válaszolt:

- Mert azt akarom, hogy őszinte legyen.

Az orosz, egyetlen pillanat alatt a régi lett. Hátrább lépett az asszonytól, szeméből eltűnt a láng és a férfi helyett, akinek nézése, közelsége végigborzongatta az asszony tagjait, újra az alárendelt orosz fogoly állott az asszony előtt.

- Nincs mondanivalóm, madame, - mondta nyakig begomboltan. - Ami önt érdekelheti, tudja már, s ami nem érdekli, azzal nem untatom.

- S ha azt mondom, hogy minden érdekel?

- Akkor azt felelem: szeszélyből érdekli. S mi, szomorú, orosz hadifoglyok igazán nem szabad, hogy asszonyi szeszélyek céltáblái legyünk.

Ezért a csökönyös tagadásért, vagy mert újra kudarcot vallott, most már komolyan előntötte az asszonyt a harag. Dac, gyűlölet, szerelem, sértett hiúság kavargott benne s már valami kemény, talán sértő szót akart odavágni az orosz elé, mikor Maris a szobába lépett s egy táviratot adott neki.

Az asszony idegesen felszakította. Ez állott benne:

Széchy István huszárkapitány e hó 21-én a Búgnál hősi halált halt.

Táborparancsnokság.

*

Négy esztendő telt el ezután... Egy, még háborúval, egy, forradalommal s kettő, az ezek okozta súlyos viszonyok valamennyire való leküzdésével. S Mary, a 26 esztendejével, virágzó szépségével s az 1500 holdas gazdaság minden gondjával és munkájával még mindig egyedül volt. Gyászolta az urát, akiről megérezte, hogy kereste a halált s gyászolta Petrov Nikonicsot, aki az első fogolytranszporttal visszament hazájába s akiről még sem tudta meg, ki is volt tulajdonképpen.

Ez a két gyász teljesen kitöltötte érzelmi életét... A szíve, lelke, minden magányos perce megoszlott a két férfi emléke között. A lecsitulásban, a megnyugvásban, az évek távlatában s abban a tudatban, hogy mindkettőt elveszítette. Az egyiket a halál vette el tőle, a másikat az élet. Vagy jobban, a másikat ő adta oda az életnek. Azzal, hogy nem tette meg feléje az első lépést. Mert most már tudta, hogy ez volt a baj... Amíg Petrov itt volt, két érzés küzdött benne állandóan: a szerelem és a születés adta gög. Az első: minden gögje ellenére vitte az orosz hadifogoly felé, a második: minden szerelme ellenére lökte tőle... Az első a csókját akarta, a második: a kiléte felfedését követelte... S az első követelés elcsúszott a másodikon...

S mert az elcsúszás, úgy érezte, örökre bezárta szívét, nyugodtan mondta egyik barátnőjének:

- A szerelem meghalt számomra. De mert a munka, a gazdaság mégsem töltheti ki egész életemet, szórakozást, örömet keresek magamnak. Utazni fogok.

- Egyedül? - kérdezte az csodálkozva.

- Ha itt a csendben, visszavonultságban bírom az egyedüllétet, - mondta lenyomott keserűséggel - azt hiszem, fogom bírni ott is, ahol minden lépésnél új és új látnivalókkal, csodákkal találkozom.

És mert megszokta, hogy elhatározását mindig hamar keresztül is vigye, csomagolt s elutazott.

Végigjárta Olaszországot. Elment azokra a helyekre, ahol az urával járt, s felújított magában minden emléket. A szállodákban ugyanazokba a szobákba szállt, az éttermekben ugyanazokhoz az asztalokhoz ült, a színházakban ugyanazokat a páholyokat foglalta el, s soká, nagyon soká állott a Fontana di Trevi-nél.

- Nem lett... semmi sem lett... - mondta csendes szomorúan - pedig nem is merítettem bele a kezem.

Azután ment tovább, oda is, ahova az urával már nem mehetett, mert megakasztotta útjukat a háború. Ment Sziciliába, Algirba, Görögországba, Törökországba, pihenés, megállás nélkül, úgy, mintha űzte, kergette volna valaki. De mert lassanként rájött, hogy voltaképpen önmaga elől szalad, elhatározta: beszünteti a kóborlást, csak Párizst nézi még meg, mert Párizsról sokat beszéltek az urával, aki hosszabb időt töltött ott legénykorában a követségen. Konstantinápolyban újra hajóra ült hát s egy hét múlva kikötött Marseilles-ben. De csak annyi időt töltött ott, amíg a hajóállomásról átkocsizott a vasútállomásra, s ott felszállt a Párizs felé induló legelső vonatra.

Második hete járta már Párizst s szédült a lépten-nyomon eléje kerülő csodáktól, amikor egy képtárlaton valaki hirtelen belékarolt. Először megijedt, mert hetek óta nem látott ismerőst s nem beszélt mással, mint szállodai és vasúti alkalmazottakkal, de ijedtsége egy pillanat alatt őszinte örömbé siklott. A támadó: egy régi, intézeti barátnője volt, aki egy ismert párizsi pénzembernek lett a felesége. Persze, együtt töltötték a délelőttöt s mert nem fogytak ki a mondanivalóból, Mary délután már hozzájuk költözött, egy édes, finom champs elysées-i kis palotába.

A hosszú út után a legexkluzívebb, legfényesebb, legmondénebb Párizs... Csoda-e hát, ha pár nap után már szinte halálosan fáradt volt s egyáltalán nem fogadta örömmel a hírt, hogy este nagy bál lesz náluk. Legszívesebben szobájába maradt volna egy jó könyvvel vagy kicsit önmagával, de a multságba, szórakozásba, flörtbe, táncba soha bele nem fáradó Nóra nem engedte.

- Otthon, abban a rémes faluban majd unatkozatsz, gondolkozatsz, amennyit akarsz. Itt élj és mulass!

Mit tehetett hát? Báliruhába öltözött, fülébe, nyakára, karjaira csillogó ékszereket rakott a lement a bálterembe.

Mikor megállt egy oszlop mellett, már nem bánta, hogy lejött. Káprázatos toillettek, csodás ékszerek, csillogó rendjelek, vakító ingmellek, hibátlan frakkok, gyönyörű, ápolt asszonyok, daliás férfiak suhantak, keringtek, álltak, nevettek, beszélgettek, flörtöltek körülötte s a régen hallott zene mint lágy, bódító simogatás ölelte körül.

De táncolni azért nem akart. Egymásután utasította vissza a táncosokat.

- Miért nem táncolsz? - kérdezte Nóra.

- Mert így jobban élvezek.

Ugyanekkor egy új férfi hajolt meg előtte s mutatkozott be. Magas, szélesvállú, érdekes arcú, frakkja gomblyukában miniatűr rendjelekkel.

Már-már nyílt az ajka, hogy mondja: mersi, je ne danse pas, amikor szeme, bámuló, hitetlen, káprázó szeme belekapcsolódott Petrov Nikonics sárga tüzekkel tüzdelt mélységes pillantásába.

Majd összeesett. A terem körbefordult vele, forróság futott végig tagjain, szíve nem a mellében, hanem az egész testében dobogott s az volt az érzése, hogy egészen bizonyosan álmodja ezt az egész csodálatosan, hihetetlenül gyönyörű lehetetlenséget.

Nóra rájuk csodálkozott.

- Ismeritek egymást? - kérdezte érdekességet, izgalmat szimatoló kíváncsisággal.

- Nem, asszonyom - adta meg a férfi a feleletet. - Madame valószínűleg összecserél valakivel.

Azután a karját nyújtotta.

- Ha parancsolja, menjünk levegőre talán.

S feleletet se várva, megindult az asszonnyal a télikert felé.

Az asszony még mindig azt hitte, álmodik. S csak egy kívánsága volt: hogy ne legyen az álomnak vége soha.

Mikor a télikertben leültek s a szabadon röpködő papagályok éles rikácsolása valamennyire magához térítette, a férfihez fordult:

- Petrov...

A férfi félbeszakította:

- Ismétlem, téved, madame. Szemszonov Alexejnek hívnak. - És nyugodtan, udvariasan, de hűvösen és közömbösen nézett az asszony szeme közé.

Az asszony szédült. Hát lehet ez? Ekkora hasonlóság?

Ilyen két egyforma bársonyos, barna tekintet, éles, kemény arcél, keményen egymásra szorított dacos száj, magasság, tartás, járás, s főleg... igen, főleg ilyen egyforma két hang, amelynek gordonkaszerű zengése soha, sohase ment ki a füléből, pórusaiból, idegeiből, bármerre járt is, bármilyen csodáját bámulta is a világnak. Nem lehet... Nem lehet, mert ha lehetne, nem lenne többé lehetetlenség.

Összetette a kezét.

- Ne kínozzon - kérte. - Eleget kinlódtam már. Inkább örüljön. Örüljön, ahogy én is örülök.

- Minek örüljek, madame?

Az asszony felugrott.

- Úristen! Ne őrjítsen meg!

Visszaültette a székbe.

- Nem akarom bántani, madame. S ha kellemetlen emlékeket ébresztenek önben, inkább távozzom.

Az asszony megijedt.

- Nem... nem... Nem akarom, hogy elmenjen, Petrov - maradt meg a szeretett név mellett - legyen jó. Beszéljen. Mondjon el mindent. Igen, attól a pillanattól fogva, amikor a vonat a dernői állomásról...

- Dernő... - nézett maga elé az orosz - sohasem hallottam.

Az asszony nem bírta tovább. Torka összeszorult, szemeit elöntötte a könny s testét végigrázta egy belülről, mélyről jövő kegyetlen, szörnyű erő.

A férfi nem vigasztalta. Nyugodtan, közömbösen szívta cigarettáját s egyetlen arcizma sem árulta el, mi megy végig a belsejében.

Mikor pár perc múlva az asszony kicsit lecsillapodott, újra az oroszhoz fordult:

- Most... utoljára kérdezem... nem azonos maga Petrov Nikoniccsal?

Az orosz kérdéssel felelt.

- Kije volt önnek ez a Petrov Nikonics, hogy ennyire felindul érte?

Ez a kérdés nem érte váratlanul az asszonyt. Hallott már ilyenfélét kétszer. De mert azóta négy esztendő telt el, mert közben nagyon sokat szenvedett és gondolkozott, meg mert közben megtanulta, amire csak az élet tudja megtanítani az asszonyt, hogy a férfinél nem számít a rang, a név, csak az számít: ki, mi ő maga... A lénye, a lelke, a becsülete... S mert ezekkel együtt azt is tudta már, hogy vannak férfiak, akiknek a kérdésére egyenesen, őszintén kell feleletet adni, felemelte fejét s az orosz szemébe nézve adta meg a választ.

- Egy szegény orosz fogoly, akit szerettem, aki szeretett s akit négy hosszú, keserves esztendő óta nem bírok elfelejteni.

Az orosz szemében felgyulladtak s lobogva égtek a sárga tüzek.

- Szerette? Miért nem adta értésére akkor? - kérdezte lassan, szinte szótagolva.

- Mert gőgös voltam, mert hiú voltam. Szégyeltem volna egy egyszerű, minden cím és rang nélküli fogolynak megmutatni, hogy szeretem. Ő pedig nem jött segítségemre kilétének a felfedésével.

A sárga tüzek újra kialudtak s a cigaretta idegesen szétnyomódott a hamutartóban.

- Mit akart a kilétével? Hát számíthat, ronthat vagy javíthat egy szerelmes asszony előtt az, ha a férfiú palotában, vagy kunyhóban született?

- Nem... most már nem... Azóta nem, mióta a vonat a dernői állomásról kirobogott s amióta a szívem égő, piros vércseppeket hullatott a kerekei után. Amióta néztem a barnára mázolt teherkocsikat és az életemet ígértem cserébe érte, ha még egyszer összehoz a sors Petrov Nikoniccsal.

A fehérkesztyűs férfikéz, mint egy acélbilincs kapcsolódott az asszony csuklójára.

- S ha most... ha holnap... találkozna Petrov Nikoniccsal, úgy, abban a durva daróc ruhában, kérges tenyerekkel, alacsonyrendű helyzetben, mit mondana neki? - kérdezte fojtott hangon.

- Azt... hogy szeretem és azt... hogy azt akarom, ő is szeressen engem... - mondta lázas forrón az asszony.

A férfi torkából rövid, diadalmas, boldog kiáltás szakadt fel. Talpraugrott s vadul, szenvedélyesen magához ragadta az asszonyt.

- Mary... négy év... Négy év keserves, gyilkos lemondása, szenvedése, magárahagyottsága kellett, hogy ereje legyen ezt megmondani nekem...

- Ezért a percért, kevés volt a négy év... - lehelte az asszony és lecsukta a szemét.

Mikor a rojtos függöny az asszony szemén leereszkedett, a férfi szemén kicsapott a sárga tűz s a szája, mint egy égő, lobogó csóva, az asszony piros, vágó szájára esett.

VÉGE.